

ТІЛАРАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ, ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ
ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯ ЖИНАҒЫ

ТІЛАРАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ, ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЖӘНЕ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯ ЖИНАҒЫ

Астана

ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

**ТІЛАРАЛЫҚ ИНТЕГРАЦИЯ, ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ
ЖӘНЕ ЛИНГВОДИДАКТИКАЛЫҚ ЗЕРТТЕУЛЕРДІҢ
МӘСЕЛЕЛЕРІ**

ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҒЫЛЫМИ КОНФЕРЕНЦИЯ ЖИНАҒЫ

Астана, 2023

ӘОЖ 80/81
КБЖ 81.2
Т 93

Рецензенттер:

Исина Г.И., филология ғылымдарының докторы Қарағанды мемлекеттік университетінің профессоры

Кугунуров В.В., филология ғылымдарының кандидаты Ресей Сол-Түстік Федералды университетінің профессоры

Ерік Г., PhD, Еуразия ұлттық университетінің аға оқытушысы

Т93 Тіларалық интеграция, лингвистикалық және лингводидактикалық зерттеулердің мәселелері. Халықаралық ғылыми конференция жинағы. Ғылыми редактор– ф.ғ.д., проф. А.Е.Бижкенова. – Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2023. – 343 б.

ISBN 978-601-337-925-8

Жинаққа «Тіларалық интеграция, лингвистикалық және лингводидактикалық зерттеулердің мәселелері» атты 2023 ж. 8 желтоқсанында Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінде М.К. Аммосов атындағы Ресейдің Сол-Түстік Федералды университетімен бірігіп өткізген халықаралық ғылыми конференцияның баяндамалар кіргізілді. Мәтіндер авторлық жазбаларына сәйкес өзгертусіз беріліп отыр.

ISBN 978-601-337-925-8

ӘОЖ 80/81
КБЖ 81.2

МАЗМҰНЫ

Бірінші бөлім

ТІЛАРАЛЫҚ БАЙЛАНЫСТАР МЕН ЗАМАНАУИ ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫЛЫМДАРЫНЫҢ БАҒЫТТАРЫ

Бижкенова А.Е., Сабитова Л.С. ПРОЦЕССЫ И РЕЗУЛЬТАТЫ ЯЗЫКОВЫХ КОНТАКТОВ В ЭПОХУ ГЛОБАЛИЗАЦИИ	8
Булатбаева К.Н., Смагулова М.Г. ОБНОВЛЕНИЕ СОДЕРЖАНИЯ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	13
Свистун Т.И. ПРАКТИКО-ОРИЕНТИРОВАННЫЕ МЕТОДЫ В ОБУЧЕНИИ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ	21
Федорова Е.П. ИССЛЕДОВАНИЕ ДРЕВНИХ ПЛАСТОВ ЛЕКСИКИ В ЦЕЛЯХ ВОЗРОЖДЕНИЯ И СОХРАНЕНИЯ ЯЗЫКОВ И КУЛЬТУР ЭТНОСОВ (НА ПРИМЕРЕ ТЕРМИНОВ РОДСТВА И СВОЙСТВА ЯКУТСКОГО ЯЗЫКА)	17
Каскабаева Р.К. ПРЕЕМСТВЕННОСТЬ В СОДЕРЖАНИИ ОБРАЗОВАНИЯ В СИСТЕМЕ «ШКОЛА-ВУЗ» ПРИ ПОДГОТОВКЕ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ КАДРОВ	24
Әбдіқадырова А.Қ., Кузембекова Ж.Ж. GLOBALIZATION AND WORLD CULTURE: ANGLICIZATION OF THE YOUTH LANGUAGE	26
Абилкасымова А.А. ТРАНСЛИНГВИЗМ МӘСЕЛЕСІН ЗЕРТТЕУДЕГІ ҒЫЛЫМИ ТӘСІЛДЕР	30
Афонская М.Н. ОСОБЕННОСТИ ОНОМАТОПОЭТИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ КОРЕЙСКОГО ЯЗЫКА (НА МАТЕРИАЛЕ ВЕБТУНА)	35
Бейсенова М.К., Кенжетева Г.К., Василева Г.К. ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ АНГЛИЦИЗМОВ В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ (НА МАТЕРИАЛЕ КАЗАХСТАНСКОГО МЕДИАДИСКУРСА)	40
Бисенбиева Р.С., Дуйсекова К.К. РОЛЬ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА В ПОЛИЯЗЫЧНОМ ОБЩЕСТВЕ В СВЕТЕ НОВОЙ ЛИНГВИСТИЧЕСКОЙ ПАРАДИГМЫ	45
Botbay G.Kh. BILINGUALISM AND THIRD LANGUAGE ACQUISITION: A MULTILINGUAL REVIEW	50
Бубякина Н.Е., Николаев А.И. ИНТЕГРАЦИЯ ЯКУТСКОГО И АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКОВ В ЧЕБНЫЙ ПРОЦЕСС: ПРЕСПЕКТИВЫ БИЛИНГВИЗМА	54
Жұмәділова Ә.Е. LINGUISTIC FEATURES OF THE NAMES OF DISHES IN ENGLISH ON RESTAURANT WEBSITES	56
Лешкевич И.В. АНАЛИТИЧНОСТЬ СОВРЕМЕННЫХ МЕДИАТЕКСТОВ (НА МАТЕРИАЛЕ БРИТАНСКИХ СТАТЕЙ)	61
Макарова М.Ф., Ефимова С.К. ХАРАКТЕРИСТИКА ЯПОНСКОГО СПОРТИВНОГО ДИСКУРСА НА МАТЕРИАЛЕ ГАЗЕТНЫХ СТАТЕЙ	66
Нуркасымова А.Ж. FORMATION OF LINGUISTIC IDENTITY IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION	70
Nurgaliyeva S.Ye. DUBBING OF DISNEY CARTOONS INTO KAZAKH LANGUAGE	74

Омарова А., Султанбекова С.А. СЕМАНТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ОТАББРЕВИАТУРНЫХ ОБРАЗОВАНИЙ В РУССКОМ И АНГЛИЙСКИХ ЯЗЫКАХ	76
Торотоева А.М. МУЛЬТИЛИНГВИЗМ В ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССАХ	82
Ушницкая В.В. К ВОПРОСУ ФОРМИРОВАНИЯ ИСКУССТВЕННОГО МНОГОЯЗЫЧИЯ (БИЛИНГВИЗМА) И СОПОСТАВИТЕЛЬНОГО АНАЛИЗА ЯЗЫКОВЫХ СИСТЕМ	85
Федорова А.А., Григорьева А.А. ФУНКЦИОНИРОВАНИЕ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОКРАШЕННОЙ ЛЕКСИКИ В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ (НА МАТЕРИАЛЕ СЕРИАЛА «致我们单纯的小美好»)	89

Екінші бөлім

ЛИНГВИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Аубакирова М.А. ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ДІНИ ӘДЕТ-ҒҰРЫПТАРҒА ҚАТЫСТЫ ЛЕКСИКА	94
Байдильдина А., Жумаиева А. CHARACTERISTICS OF DISCOURSE AS CATEGORY OF LINGUISTICS	98
Бахытқызы Д., Кенжетасева Г.К. ҚАЗІРГІ ТІЛ БІЛІМІНДЕ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ ЛИНГВОМӘДЕНИ ТҮРҒЫДАН ЗЕРТТЕЛУІ	100
Бегетасева Г.М., Исмагулова Г.К. ҚАЗАҚ ТІЛІНДЕГІ ТАБИҒИ ҚҰБЫЛЫСТАРДЫ ҚАМТИТЫН ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРІНІҢ ЛИНГВОМӘДЕНИ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	103
Beisembayeva G.Z., Issabergenova Zh.T. COGNITIVE SKILLS IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING THROUGH AUTHENTIC PROFESSIONAL-ORIENTED TEXTS	106
Васильев В.В. THE STATISTICAL STUDY OF SELECTIONAL PREFERENCE AND LEXICAL ASSOCIATIONS IN THE USE OF THE SEMANTICALLY RELATED ADJECTIVES «BIG» AND «GREAT»	109
Давлетова С.Е. ТОПОНИМИКАДАҒЫ ВЕРНАКУЛЯРЛЫҚ МӘНМӘТІН	112
Даулеткереева Д.Г., Дүйсекова К.К. WEDDING/ҮЙЛЕНУ ТОЙЫ ҰҒЫМЫНЫҢ АҒЫЛШЫН ЖӘНЕ ҚАЗАҚ ТІЛДЕРІНДЕ ЗЕРТТЕУГЕ АРНАЛҒАН ЖҰМЫСТАРҒА ШОЛУ	115
Дауренбекова Э. К., Диханбаева М.А. ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ҒЫЛЫМНЫҢ МӘСЕЛЕЛЕРІ	119
Дүйсенбекова А.Н., Кенжетасева Г.К. ҚАЗАҚ ЖӘНЕ АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕРІНДЕГІ ҰЛТТЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРДІ ЗЕРТТЕУДЕГІ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІҢ РӨЛІ	122
Егорова А.С. СОВРЕМЕННЫЕ НЕОЛОГИЗМЫ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА	125
Есимова А.К. ҚАЗІРГІ МЕДИА ДИСКУРС: МАЗМҰНЫ МЕН ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	128
Yesbolgan A.A. UNDERSTANDING THE COMPLEXITIES OF HOMONYMS IN ENGLISH LANGUAGE	131
Zhailaubay S.S. UNVEILING THE POWER OF NAMES: EXPLORING THE ROLE OF GENDER IN URBAN NOMINATION	134
Ишутова Е.Д. ПРОЯВЛЕНИЕ ЯЗЫКОВОЙ ГИБРИДИЗАЦИИ В ДЕЛОВОЙ КОММУНИКАЦИИ	138

Капкенов М.С. ОСОБЕННОСТИ СОХРАНЕНИЯ ГЕНДЕРНОГО АСПЕКТА ПРИ ПЕРЕВОДЕ АНГЛОЯЗЫЧНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ ПРОИЗВЕДЕНИЙ НА ПРИМЕРЕ РОМАНА В. ВУЛФ «ОРЛАНДО»	142
Колодезникова-Матчитова Н.Н. ЛИНГВОКУЛЬТУРОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ПОНЯТИЯ «СЧАСТЬЕ» В СОВРЕМЕННОМ КИТАЙСКОМ ЯЗЫКЕ	146
Кудеринова А.Г. ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТОДА ЛИНГВИСТИЧЕСКОГО ЛАНДШАФТА ПРИ ОПИСАНИИ ГОРОДСКОЙ ТОПОНИМИИ	148
Максат Д.Б., Бижкенова А.Е. ГЕРОИЧЕСКИЕ ЭПОСЫ: ЖАНРОВО ТЕМАТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ	152
Медетбекова Д., Научный руководитель Бижкенова А.Е. ПРАГМАТИЧЕСКИЕ ФУНКЦИИ ПРОЗВИЩ И КЛИЧЕК ИЗВЕСТНЫХ ЛЮДЕЙ	155
Мурат А.К. АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ МАҚАЛ-МӘТЕЛДЕРДІҢ ЛИНГВИСТИКАЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ	159
Омельченко Е.М., Нуркенова С.С. ИСТОРИЯ РАЗВИТИЯ КОНЦЕПТА «АМЕРИКАНСКАЯ МЕЧТА»	162
Оразалина М.С. ЛЕКСИКОГРАФИЧЕСКОЕ НАПРАВЛЕНИЕ В СОВРЕМЕННОЙ ЛИНГВИСТИКЕ	167
Павлова Г.Г. ЛИНГВИСТИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПЕРСОНАЖЕЙ В РАССКАЗАХ ДЖЕЙМСА БОЛДУИНА «SONNY'S BLUES» И ТОНИ МОРРИСОН «THE BLUESTEYE»	169
Селезнева К.С., Жумашева А.Ш. АРХЕТИПЫ: ИЗ ПСИХОЛОГИИ В ЛИТЕРАТУРУ	173
Төрбаева Ш.М., Уланова Д.М. МЕДИАДИСКУРСЫ ЗЕРТТЕУДІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК НЕГІЗДЕРІ	175
Темиргалиева Г. К., Научный руководитель Н. З. Жуманбекова ЛИНГВОДИДАКТИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ФОРМИРОВАНИЯ ИНОЯЗЫЧНОЙ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ	178
Шалқарбек Ә., Қыдыкенова Д.А. АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ СОМАТИКАЛЫҚ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ КОГНИТИВТІК АСПЕКТІСІ	181

Үшінші бөлім

МЕТОДИКА МЕН ЛИНГВОДИДАКТЫНЫҢ СҰРАҚТАРЫ

Adilkhan M.K., Zhambylkyzy M. ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF AI APPLICATION IN ENGLISH LANGUAGE LEARNING	185
Akzhigitova A.K., Zhambylkyzy M. ACTION RESEARCH IN TEACHING FOREIGN LANGUAGE IN MULTI-LEVEL CLASSROOMS	188
Akmakhan N. ENHANCING TEACHERS' PROFICIENCY IN UTILIZING TECHNICAL FACILITIES: BAAMBOOZLE AND WORDWALL	192
Аренова Г.У., Кардыбаева М.С. АНАЛИЗ ВНЕДРЕНИЯ ЦИФРОВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	196
Atajanova N.M. MODERN CHALLENGES IN LINGUISTICS: EXPLORING THE INTERSECTION OF LANGUAGE, PSYCHOLOGY, TECHNOLOGY AND SOCIETY	198
Архипова Л.Н., Архипов Л.А. ИЗУЧЕНИЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА ЧЕРЕЗ РИСОВАНИЕ	201

Архипова Л.А. ЗАПОМИНАНИЕ КИТАЙСКИХ ИЕРОГЛИФОВ С ПОМОЩЬЮ МНЕМОТЕХНИКИ	205
Аубакирова А.К. ЛИНГВОМЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПРЕПОДАВАНИЯ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА КАК ВТОРОГО ИНОСТРАННОГО	206
Ayasheva D.B. WEB 2.0 TECHNOLOGIES IN TEACHING FOREIGN LANGUAGES	209
Базарбаева С.Д. ШЕТЕЛ ТІЛДЕРІН ОҚЫТУ БАРЫСЫНДА АУТЕНТТІ МАТЕРИАЛДЫ БЕЙІМДЕУДІҢ ЖОЛДАРЫ	212
Baibatyrova K.A. "BEYOND LANGUAGE BARRIERS: EXPLORING THE IMPACT OF IELTS AND QAZTEST AS TOOLS FOR ASSESSING KNOWLEDGE IN MULTILINGUAL EDUCATIONAL ENVIRONMENTS"	216
Байзульдинова З.К. МОТИВАЦИЯ К ОВЛАДЕНИЮ ИНОСТРАННЫМ ЯЗЫКОМ ПОСРЕДСТВОМ ЦИФРОВЫХ ИГР: ГЕЙМИФИКАЦИЯ НА УРОКАХ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЫ	220
Bakhi A.K. THE USE OF STEM IN EDUCATION FOR IMPROVING THE QUALITY OF TEACHING ENGLISH LANGUAGE AS A FL	225
Bekmukhambetova U.G. INDUCTIVE METHOD: UNLEASHING THE POWER OF OBSERVATION	227
Давыдова Е.М. ПРОСТРАНСТВО ВЗАИМОСВЯЗИ УЧЕБНОЙ И ВНЕУЧЕБНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ КАК УСЛОВИЕ ВОСПИТАНИЯ ОБУЧАЮЩИХСЯ	230
Дарлова А.Н. ВАЖНОСТЬ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ДЛЯ УЛУЧШЕНИЯ НАВЫКОВ АУДИРОВАНИЯ	234
Дерябин Б.В. ПРИНЦИПЫ АДАПТАЦИИ АУТЕНТИЧНЫХ МАТЕРИАЛОВ В ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ	238
Жакунбекова А.К. Scientific supervisor – G.K.Ismagulova THE USE OF INTERACTIVE TECHNOLOGIES FOR SECONDARY SCHOOLS IN TEACHING ENGLISH	242
Zhumanova A.E., Akhmetova G.S. USING GRAPHIC ORGANIZERS AS AN EFFECTIVE TOOL FOR TEACHING GRAMMAR AND VOCABULARY IN EFL CLASSES	243
Zhumagaliyeva B.A. MOBILE PODCASTS AND VIDEO CASTS FOR DEVELOPING SPEAKING AND LISTENING SKILLS OF A FOREIGN LANGUAGE	247
Іманова D.B. NAVIGATING THE LINGUISTIC SHIFT: A BRIEF REVIEW OF FOREIGN LANGUAGE EDUCATION IN KAZAKHSTAN	251
Капитонова Д.М., Архипова Л.А. РАЗРАБОТКА ЗАДАНИЙ ПО АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ ПО НЕЙРОМЕТОДИКЕ	256
Kabylzhanova B.K., Kenzhetayeva G.K. DEVELOPING EFL STUDENT'S WRITING SKILLS BASED ON STRUCTURAL APPROACH WITH THE USE OF ONLINE PLATFORMS	259
Kulakhmetova M.S., Nedostup E.A. APPLYING THE LINGUOCULTURAL APPROACH TO INSTRUCT LINGUOCULTURAL ASPECTS	264
Кульжигин Қ.Н., Кенжетәева Г.К. ПЕРСПЕКТИВЫ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ	268

Кульжин Қ.Н. МЕСТО ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОВРЕМЕННОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЕ	272
Лукачевский А.Г. Научный руководитель Николаев А.И. СПОСОБЫ АВТОМАТИЗАЦИИ ОБУЧЕНИЯ ГРАММАТИКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	275
Malysheva A.D. THE DEVELOPMENT OF TEAMWORK COMPETENCE OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES STUDENTS	278
Махамбетиярова С.М., Ахметова Г.С. АҚЫЛ-ОЙ КАРТАСЫН ОҚУШЫЛАРДЫҢ ЛЕКСИКАЛЫҚ ДАҒДЫСЫН ДАМУ ҚҰРАЛЫ РЕТІНДЕ ҚОЛДАНУ	280
Мельникова В.Н., Ибраева Ж.К. DEVELOPMENT OF SEMANTIC READING SKILLS IN THE PROCESS OF FORMATION OF STUDENTS' READING LITERACY	285
Мекежанова А.Б., Карашашева Р. ГРАММАТИКАЛЫҚ ОЙЫНДАР АРҚЫЛЫ ОРТА БУЫН ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ГРАММАТИКАЛЫҚ ДАҒДЫЛАРЫН ЖЕТІЛДІРУ	289
Nygmetova B.J., Mukhambetzhanova A.K. LISTENING AS A METHOD OF INCREASING STUDENTS' COMMUNICATIVE COMPETENCE IN ENGLISH LESSONS	292
Павлова С.Н. ОСОБЕННОСТИ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ-ПЕРЕВОДЧИКОВ ВТОРОМУ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ В РЕСПУБЛИКЕ САХА (ЯКУТИЯ)	296
Паршукова М.Г. СОВРЕМЕННЫЕ ИНТЕРАКТИВНЫЕ СРЕДСТВА ОБУЧЕНИЯ ГРАММАТИКЕ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА	299
Sadimova Zh.A., Kulakhmetova M.S. FORMATION OF ACADEMIC WRITING SKILLS IN HIGHER EDUCATION	302
Сагинбаева Д.С. ПРИНЦИПЫ СОЗДАНИЯ УПРАЖНЕНИЙ ДЛЯ УЗКОГО ЧТЕНИЯ ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ КАК ИНОСТРАННОМУ	307
Sarsenbek G.O. THE EFFECTIVENESS OF E-TOOLS TO IMPROVE SELF-LEARNING OF THE ENGLISH LANGUAGE	310
Смаилова А.Ж. ЧИТАТЕЛЬСКАЯ ГРАМОТНОСТЬ В РАМКАХ ОБНОВЛЁННОГО СОДЕРЖАНИЯ	313
Tasbolatov O.T., Saurbayev R.Zh. WAYS OF TRANSMITTING VERBAL AGGRESSION IN MULTI-SYSTEM LANGUAGES IN POLITICAL DISCOURSE (ON THE EXAMPLE OF PRE-ELECTION DEBATES)	316
Turgunbayeva A.T. ARTIFICIAL INTELLIGENCE INFLUENCE ON ENGLISH TEACHING	320
Urasheva A.N., Utemgaliyeva N.A. MOBILE ASSISTED LANGUAGE LEARNING: CHARACTERISTICS, PEDAGOGICAL SHIFTS, AND RESEARCH INSIGHTS	323
Чалимбаева А.Д. DIRECTIONS OF HIGHER EDUCATION MODERNIZATION DEVELOPMENT IN KAZAKHSTAN	327
Шидердинова К.Б. ТЕХНОЛОГИИ АНАЛИЗА И РАСПОЗНОВАНИЯ РЕЧИ: КАК СОВРЕМЕННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОМОГАЮТ УЛУЧШАТЬ ПРОИЗНОШЕНИЕ И ГОВОРЕНИЕ ПРИ ИЗУЧЕНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА	331
Байманова Л.С., Шаймерденова Н.Ж. НЕМЕЦКИЙ ЯЗЫК В КОНТЕКСТЕ ПОЛИЯЗЫЧИЯ КАЗАХСТАНА	334
Эверстова Д.А., Горохова А.И. ОБУЧЕНИЕ ЛЕКСИКЕ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛЕ С ПОМОЩЬЮ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ОНЛАЙН-СЕРВИСА QUIZLET	340

АҒЫЛШЫН ТІЛІНДЕГІ СОМАТИКАЛЫҚ ФРАЗЕОЛОГИЗМДЕРДІҢ КОГНИТИВТІК АСПЕКТІСІ

Ә. Шалқарбек
Д.А. Қыдыкенова
Л.Н. Гумилев ат. ЕҰУ

Түйіндеме: Бұл зерттеу идиомаларды когнитивті өрнек ретінде зерттеу арқылы тіл мен таным арасындағы терең байланысты ашады. Фразеологизмнің бай палитрасын, соның ішінде соматикалық идиомаларды зерттей отырып, олардың тұрақтылығын, дүниетанымға әсерін және эмоцияларды жеткізудегі рөлін ашады. Тіл, мәдениет және дене арасындағы күрделі байланыс тілдік құрылымдардың қалыптасуындағы соматикалық фразеологизмнің маңыздылығын көрсетеді.

Түйін сөздер: Тіл, таным, фразеология, соматизм, фразеологиялық бірліктер, компонент, когнитивтік лингвистика.

Аннотация: Это исследование раскрывает глубокую связь между языком и познанием, исследуя идиомы как когнитивные выражения. Исследуя богатую палитру фразеологии, включая соматические идиомы, она раскрывает их стабильность, влияние на мировоззрение и роль в передаче эмоций. Освещается сложная взаимосвязь между языком, культурой и телом, подчеркивающая значение соматической фразеологии в формировании языковых структур.

Ключевые слова: Язык, познание, фразеология, соматизм, фразеологические единицы, компонент, когнитивная лингвистика.

Abstract: This study considers the profound connection between language and cognition, exploring idioms as cognitive expressions. Examining the rich tapestry of phraseology, including somatic idioms, it uncovers their stability, influence on worldviews, and role in conveying emotions. The intricate relationship between language, culture and body is highlighted, underscoring the significance of somatic phraseology in shaping linguistic structures.

Keywords: Language, cognition, phraseology, somaticism, phraseological units, component, cognitive linguistics.

Тіл - тамыры терең жайылған, зерттелуі әлі күнге дейін жалғасып келе жатқан, ауызекі сөйлеуіміздегі, ойымызды жеткізудегі басты құрал. Адам баласы өз ойын танымдық тұрғыдан жеткізу үшін бірнеше тәсілді пайдаланады. Соның ішінде танымдық, яғни когнитивтік тұрғыдан қарастырылатын фразеологизмдер кеңінен таралған.

Таным – ол біздің түсінігіміз, қабылдауымыз, ойлау жүйеміз. Жалпылай айтқанда, когнитивистика адамның ақыл - ойымен, ойлауымен және түсінігімен айналысатын ғылым ретінде түсіндіріледі. Таным мен фразеологиялық бірліктердің арасындағы байланыс тығыз келеді. Фразеологиялық бірліктердің когнитивтік аспектісі тіл білімі саласында айқын зерттелініп, әр тілде өз көрінісін тауып жатыр. Оған дәлел фразеологияны зерттеушілердің бірі А.К.Сагинтаева: «Фразеология развивалась и в других странах, но несколько в другом ключе, не в чисто лингвистическом, а когнитивно-психологическом.» деп пайымдаған. Яғни, фразеология бірнеше жақтан дамыған, соның ішінде таза лингвистикалық емес, когнитивті-психологиялық тұрғыдан тереңірек қарастырылғандығын түсіне аламыз [1, 338].

Дәстүрлі немесе таза лингвистикалық фразеология фразеологиялық бірліктердің жүйелік қасиеттерін, олардың сөйлеудегі, коммуникациядағы, мәтіндегі мінез-құлқын зерттейді, ал когнитивті-психологиялық фразеология тілді қабылдау және сөйлеу кезінде ФБ - ны есте сақтауды, еске түсіруді қамтамасыз ететін психикалық процедураларды, процестерді, операцияларды көбірек зерттейді. Когнитивті фразеологизмдердегі идиомаларда тұрақты әрі қайталанып келетін сөз тіркестері лексема ретінде өңделеді [1, 338].

Филология ғылымдарының докторы В.Н.Телияның айтып кеткен сөзіне сүйенсек, «когнитивті тәсіл аясында фразеологизмнің мәні тек құрал ретінде емес, тілдік сана, ықпалы бар нақты ақпарат көзі, тілдің коды ретінде пайдаланыла алады» [2, 103]. Яғни, фразеологиялық бірліктер әртүрлі дәуірлердегі және ұрпақтардағы халықтардың мифологиялық, діни, этикалық идеяларын қамтиды. Қазақ тілінде мұны «тұрақты етіс» деп атайды. Фразеологиялық бірліктер көбінесе белгілі бір идеяларды, бейнелерді немесе ойларды жеткізу үшін қолданылады.

Фразеология – тіл білімінің ең қызықты зерттеліп келе жатқан салаларының бірі. Бұл ұлттық тілдің объективі арқылы елдің мәдениеті мен тарихын тереңірек түсінуге көмектеседі. Осыған

байланысты тілдің фразеологиялық құрамын зерттеу ерекше қызығушылық тудырады. Оның ішінде адамның дене мүшелерінің атаулары бар фразеологиялық бірліктер кеңінен қолданыста жүргендіктен, кез келген елдің мәдениетін, ой-санасын, танымын айқындауға бірден бір көзі деп есептейміз.

Ходжумян.Б.С: «Соматические фразеологизмы» атты кітабында: «как и любой язык в целом, как и любая языковая единица, соматические фразеологизмы также не произошли спонтанно, а появились в языке как естественное следствие эволюционного процесса в широком смысле этого понятия, который длился на протяжении всей истории развития и становления языка» деп соматикалық фразеологизмдердің пайда болуына тілдік эволюциялық процестің әсер еткендігін жазып кеткен [3, 26].

Демек, соматикалық фразеологизмдер адамның ақыл - ой әрекетінің сипаттамаларын толықтырып қана қоймай, дүниетанымды және қоршаған әлемді өзгертуге өз ықпалын тигізеді. Бұл компонент адам болмысымен, эмоцияларымен, әр түрлі әрекеттерімен, жеке тұлғаның темпераментімен және т.б. тікелей байланысты. Адамның өмірімен, сезімімен, мінезімен, физикалық және ақыл-ой еңбегімен ассоциациялар пайда болатын әлемді қабылдау және оны тану соматикалық компоненттің процесінде белсенді түрде көрінетіні анықталды. Бірнеше ғалымдардың зерттеулерінің арқасында соматикалық фразеологиялық бірліктерді тарихи тұрғыдан ең аз өзгеріске ұшыраған және тілдің ең дәйекті, тұрақты әрі өзгермейтін тұжырымдамалары болып табылатынын анықтады. Соматикалық өрнектер маңызды тұжырымдамалық идеяларды жаңа фактілермен растау, жалпы теориялық мәселелерді нақтылау және бар идеяларға сыни, бейнелі, экспрессивті және стилистикалық нюанстар беру. Зерттеулер көрсеткендей бас, көз, жүрек, тамақ, құлақ және қол сияқты дене бөліктері басқа соматизмдерден қарағанда жиі кездеседі.

"Соматика" сөзі гректің (соматикос) сөзінен шыққан, ол "денеге тиесілі" немесе "денеге қатысты" дегенді білдіреді. В.А.Маслованың «фразеологизмы способны не только описывать окружающий мир, но и интерпретировать, оценивать его, выражая к нему субъективное отношение» деп жазып кеткен. Бұл дегеніміз фразеологиялық бірліктер қоршаған әлемді сипаттап қана қоймай, оған субъективті қатынасты білдіре отырып, оны түсіндіруге, бағалауға қабілетті екенін білдіреді [3, 46].

Жалпы тілдік құрылымда фразеологизмдер жайлы бірнеше әдеби сөздер, зерттеу барысында анықталған теоретикалық дәлелдер, танымдық тұрғыдан айтылған жеке пікірлер біршама. Соның ішінде өнерін ғылыммен байланыстыра білген аса көрнекті ғалым Ө.Айтбайұлының осы туралы: «фразеологизмдер тіл-тілдің бәрінде бар құбылыс. Сонымен қатар, бұларды тілдік бөлекше бір сыпаттағы, шырыны мен сөлі таусылмайтын дәмді элементтері деп айтуға болар еді. Тілдің байлығы, тілдің сұлулығы, тілдің өткірлігі дегеніңіздің айрықша көрінер жері осы фразеологизмдер маңы» деген пікір қалдырған [4, 34]. Бұдан біз фразеологизмдердің тілдің көрнектеуші құралы екенін түсіне аламыз.

Тіл адам денесінің бір бөлігі. Тіл арқылы бізден әртүрлі сөздер мен сөйлемдер шығады. Бұл адамның ойын, танымын, әлемнің тілдік бейнесін тануын еркін әрі сипатты түрде жеткізуге көмегін береді. Соматикалық фразеологизмдерді соның көркем түрі деп қарастырсақ болады. Адам өз денесін басқа заттардан жақсырақ біледі және оны идимолар арқылы сипаттау әлдеқайда ұтымдырақ. Дене, тіл және адамзаттың әр күйі бір-бірімен тікелей байланысты болғандықтан соматикалық фразеологизмдер біздің ауызекі сөйлеуімізде бар.

Дәлел ретінде соматикалық фразеологизмдердің **мақсатын 5 түрге** бөліп қарастырып көрейік:

- 1) Адамның эмоциялары мен көңіл-күйін жеткізу. Мысалы: «To have a heavy heart» - жүректе ауырлықты сезіну (көңіл-күйдің жоқ болуы, күйзеліске түсу); "To have butterflies in one's stomach" – іште көбелектер жүргендей сезіну (уайымдау)
- 2) Физикалық әрекеттерді сипаттау. Мысалы: "To pull someone's leg" – біреуді аяғынан тарту (мазақ ету, әзілдеу); "To give someone a hand" - біреуге қол ұшын созу (көмек көрсету).
- 3) Белгілі бір іске назар аударуды білдіру. Мысалы: "To keep an eye on something/someone"- көзді бір нәрсеге/біреуге салу (бақылау, көңіл аудару); "To be all ears" – бар құлағыңды тұру (мұқият тыңдау).

4) Адамдар арасындағы қарым-қатынасты сипаттау. Мысалы: "To be at arm's length" - қол ұзарту (біреуді жақындатпай қашықтықта ұстау); "To wear one's heart on one's sleeve" - жүрегінді жеңінде ұстау (сезімдерді ашық түрде жеткізу)

5) Күнделікті жағдайлар мен мәселелерді жеткізу. Мысалы: "To put one's best foot forward" - ең жақсы аяқты алдыңғы қатарға қою (максималды түрде күш салу); "To hit the nail on the head" – тырнаққа дәп түсу (мәселені немесе жағдайды дұрысынан түсіну)

Компоненті жоқ сөздер соматикалық фразеологизмдерге қосылуы мүмкін. Бұл сөздер соматикалық фразеологизмдермен семантикалық байланыс орната отырып, сөйлемнің бөлігі ретінде қолданылады. Мысалы: knock one's head against a brick (stone) wall - басын кірпішке (тас) қабырғаға соғу.

Сонымен қатар, соматикалық фразеологиялық қосылыстарының компоненттерін өзгертуге болады. Яғни оларды басқа лексикалық бірліктермен ауыстыру керек. Мысалы: make a mouth - ауызды жасау; imitate ironically - ирониялық еліктеу; make a wry face - күлімсіреу [5, 412].

Соматикалық фразеологизмдер тереңірек түсіндіру мақсатында **«hand – қол»** және **«head – бас»** сөздерін зерттеп көрейік.

Ағылшын тілінде **"hand - қол"** компоненті бар фразеологизмдер өте жиі кездеседі. Қол адамның сыртқы және өзіндік (интроспективті) іс-әрекеттеріне қатысады. Адамның қолы дене мүшесінің ең маңызды бөлігі болғандықтан қоршаған ортамен үнемі байланыста. Қол - бұл кинестетикалық және тактильді кері әсерді қамтамасыз ететін маңызды құрал [5, 412]. Мысалы: to join hands together - қол ұстасу; to give a hand - көмек қолын созу.

Тақырыптардың жалпылығына қарамастан, кейбір ерекшеліктерді бөліп көрсетуге болады. Мысалы, ағылшын тілінде мағынасы бар көптеген фразеологиялық бірліктер бар. To take something in hand- бір нәрсені алу; to hold well - қолда жақсы ұстау.

Ағылшын тілінде сол және оң қолдарға байланысты соматикалық фразеологизмдер бар. Мысалы: not to let one's left hand what one's right hand does - сол қолыңның ісін оң қолың көрмесін.

Ендігі кезекте, **«head - бас»** сөзін қарастырайық. «Head – бас» сөзі әмбебап, яғни полисематикалық мағыналарға ие бола алады. Соған орай келесі семантикалық топтарға бөлінеді: 1. Адамның эмоционалды жағдайы: head over heels in love – тым ғашық болу. 2. Ойлау жүйесі: a clear head – ясная голова (байсалды ақыл); to break one's head – бастың сынуы (бастың қатуы, тым көп ойлану); to have a good head on one's shoulders – иметь свою голову на плечах (қолдауды сезіну)

Бұл талдаудан біз соматикалық фразеологизмдер когнитивтік тұрғыдан бірнеше мағынада зерттеліне алатындығын түсіне аламыз. Адамның танымдық тұрғыдан істейтін әрекеттерінің барлығы дене арқылы байланысқа түседі. Тіл, дене және танымның бір-бірімен тығыз байланысын сипаттап, жеткізу үшін соматикалық фразеологизмдер айрықша рөл атқарады.

Адам денесінің көптеген бөліктері мен олардың белгіленуі бірнеше символдық мағынаға ие болып табылады. Әр тілде көптеген соматизмдер бар. Фразеологиялық бірліктер бір-бірімен белгілі бір дәрежеде байланыса алады. Біз мұны оның әмбебап ерекшелігі деп түсіне аламыз. Дене бөліктері мен мүшелерінің функцияларының сипатын беретін соматикалық компоненттердің бейнесі - тілдік құрылым мен фразеологиялық аспектіге аса маңыздылыққа ие.

Қорытындылай келе, соматикалық фразеология тілдің лингвистикалық құрылымы, танымдық түсінігі мен фразеологиялық бірліктерінде маңызды рөл атқарады. Ол фразеологиялық бірліктердің жүйелік қасиеттеріне назар аударып қана қоймайды, сонымен қатар, тілді қабылдау мен сөйлеуді жеңілдететін психикалық процестерге тереңірек енеді. Соматикалық фразеология - фразеологизмнің ерекше қызығушылық тудыратын бір бөлігі. Себебі, ол адамның ақыл-ой әрекетін толықтырып қана қоймай, дүниетаным мен қоршаған ортаның қалыптасуына айтарлықтай әсер етеді. Мақалада соматикалық идиомалардың көмегімен эмоциялар, физикалық әрекеттер, нақты жағдайларға назар аудару, адамдар арасындағы қарым-қатынас және күнделікті жағдайларды түсінікті танымда жеткізе алатындығымыз жазылған. Айтарлықтай, соматикалық фразеологизм лингвистикалық құрылым туралы түсінік

қана емес. Оны зерттеу біздің тіл призмасы арқылы мәдениет пен тарих туралы түсінігімізді тереңдетеді. Әртүрлі тілдердегі соматикалық идиомалар адам денесінің әртүрлі бөліктерімен байланысты символдық мағыналарға ие болады. Бұл оның әмбебап екендігінің дәлелі. Жалпы, фразеология, әсіресе танымдық тұрғыдан қарастырылған соматикалық фразеология, тілдің демонстрациялық құралы ретінде қызмет етеді, және тілдік қарым-қатынасты байытады.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

- 1.Сагинтаева А. К. Когнитивные аспекты фразеологического значения статья // ҚазҰУ Хабаршысы. Филологиялық Серия. 2010. №6 (130). С.335-341
- 2.Телия В.Н. Русская фразеология: семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты. – М.: Шк. «Языки рус. культуры», 1996. – 288 с.
- 3.Ходжумян Б.С. Х- 691 Соматические фразеологизмы (сопоставительное описание русских и армянских соматических фразеологизмов) // Б.С. Ходжумян, Ер., Изд-во ЕГУ, 2019. – 370 с.
- 4.Айтбайұлы Ө. Қазақ фразеологизмдері мен перифраздары. – Алматы.: «Абзал-Ай», 2013. – 400 б.
5. Issn 1991-5497. Мир науки, культуры, образования. 2022. № 3. С.411-413.